

Bidrag

til

Præstekaldelsens Historie

ved
Holger Fr. Rørdam.

Siden jeg sidst i »Kirkehistoriske Samlinger« (II, 205 ff.) meddelte Aktstykker til Oplysning om, hvorledes Præsterne i ældre Tid beskikkedes, har jeg indsamlet adskillige ny Bidrag til en fuldstændigere Opklarelse af dette Forhold; det er kun Enkeltheder og Exempler, men det er gennem slige Enkeltheder, at man kommer til grundig Indsigt i det almindelige. Jeg haaber derfor, at disse Smaabidrag ikke skulle være Læserne uvelkomne; de oplyse tillige ved Lejlighed adskillige lokale og personlige Forhold.

1. KONGERNES FORSVAR FOR OG INDGREB I MENIGHEDERNES KALDSRET.

Dr. Helveg har alt sin Kirkehistorie meddelt Hovedindholdet af K. Christian den Fjerdes mærkelige Brev af 1. April 1606, hvorved Rigets Bisper i meget stræng Tone tilholdes ikke at indlade sig i Menighedernes Valg¹. Den nævnte Forfatter gjør vistnok medrette heraf den Slutning, at slige Indgreb ikke have været sjældne; Formodningen herom bestyrkes ved et tidligere Brev fra K. Fre-

¹ D. danske Kirkes Hist. efter Reform., 2den Udg., I, 259. Jfr. den trykte Forordning af 12. Sept. 1621, hvorved Menighedernes fri Valg paany indskjærpes.

derik den Anden til den fynske Biskop M. Niels Jespersen, som her følger:

»Bispen wdj Fyen fic Breff, Presterne och Bøndernne wdj Fyns Stiggt Anrørendis, vt sequitur.

Frederich etc.

Wiider, att for oss Er berett, attj skulle wnderstaa Ether ther wdj Ethers Stiggt, att Indthrengge wden Bøndernnis kald och samptycke, Indsette vdi kald, naar nogett ther ledigtt bliffuer, Och icke ther mz Ordentlig handler, Epther som Ordinantzenn ther om Indholder, Thi bede wij Ether och wille, Attj ether ther om Emod oss Erklerer, och her Epther ether vndtholder, nogenn Emod Bøndernnis kald wilge och samptøcke, Eller Emod thend Ordentlig Proces och Ordning vdi Ordinantzenn formeldis, tiill nogenn sogenn att Indsette och forordinere, saa frembtt wij icke skulle wiide thett hosz Ether. Ther mz etc.

Actum Skanderborg 16. Januarij Anno etc. 1581².«

Bestræbte end Kongerne sig saaledes for at sikre Menighedernes Ret paa en Maade, angreb de den selv ofte paa en anden, nemlig ved at give deres Lensmænd Befaling »udi alle mulige Maader« at være denne eller hin Person behjælpelige, at han kunde blive kaldet til dette eller hint ledige Embede. Vel skulde der ikke ske Brud paa Ordinansen, men vi komme let til den Antagelse, at Valget ikke blev sønderlig frit, naar en Person traadte frem med et saadant Brev og desuden havde Lensmanden i Ryggen³. Dog var det i den første Tid ikke uden Exempel, at Menigheden ikke desto mindre valgte den Mand, den selv vilde. — Som Bevis hidsættes her to Kongebreve.

² Under samme Dato udstedtes et Brev til Stiftets fire Lensmænd angaaende denne Sag, hvorved det paalagdes dem, „for-
saavidt de havde Stiftets Handel i Befaling, ikke at tilstede mod Bøndernes Kald, Vilje og Samtykke nogen at komme til nogen Sogner, men have Indseende med, at alting dermed maa skikkeligen og ordentligen tilgaa“ (Fynske og smaal. Tegnelser, Nr. 1, Fol. 223).

³ Jfr. C. T. Engelstoft, Om Beskikkelsen af Kirkens Tjenere (Theol. Tidsskrift V, 2. H., S. 198, 212).

1. *»Till Hendrich Løcke, Mester Christen (Stub) Slodzprest paa Frederichsborre anrørendis, ut sequitur.*

Christianus IV.

Wor Synderlig gunst thillforn. Wider at som wij forfarer, hvorledis at Sognepresten vdj wor Kiøbstedt Nestuedt nu nyligen medt døden schall werre affgangen, och borgerne der sammestedz skulle wilde kalde thennom igen till Sogneprest deris Capellan der wdj byen. Daa Efftherdj at wij wor Slodzpredicant paa wort Slot Fredrichsborre wedt naffn Mester Christen till den Kircke thienniste gerne wille haffue befordrit, ansehendes at handt samme hans kaldt nu vdj en guodt tidt, medt stuor besuerring troligen och fliteligen haffuer forrestandet. Bede wij Eder och wille, att j thenne wor Naadigste wilge, menige borgerne der vdj forne wor Kiøbstedt Nestuedt wille lade forstaa, och siden handle medt thennom, saa vidt som thet effter Ordinantzen sig kunde bequemme, at de forne M. Christen N. till deris Sogneprest der sammestedtz wille kalde och anamme. Dermed etc. Haffniæ 7. Junij Ao. 1601⁴.«

2. *»Fru Karen Rostrup⁵ fick missive en Prest udj hendis Lehn att befordre Anrørendes.*

Christianus Quartus. W. G. T. Wider att osz vnderdanigst for berettis, huorledis der udj Eders Lehn Karbeck Sogn skall were ledig, Thi bede wi Eder och wille, att J denne Nerwerende Person, H. Peder Christenszenn Aalborg, fordum Skibsprest paa woris Jachte paa den Ost-jndiske reigse, udj alle muelige mader werre behielpelig, att hand effter Ordinantzen till forne Sogne loff-

⁴ Sjæll. Tegn. Nr. 19, Fol. 312, b. *M. Christen Stub* fik dog ikke det attraaede Embede, men blev Aaret efter Præst ved Frue Kirke i Aarhus (se *Hertel*, Beskr. over Aarhus Domkirke, II, 499). — *Henrik Lykke*, til hvem det ovenanførte Brev er stilet, var Lensmand i Vordingborg Len.

⁵ Enke efter *Peter Reedtz* til Tygestrup, hun beholdt efter sin Husbonds Død (1607) *Salto Len*, saalænge hun levede († 1636). Kgbrevet er af Sjæll. Tegnelser Nr. 22, Fol. 91.

lig kand bliffue kaldet och befordrett. Dermed etc. Haf. 30. Avg. 1622.«

Hvor enkelte Mænd eller Stiftelser havde Kaldsretten, kunde Kongen gjøre sin Indflydelse gjældende ved at anbefale en Person, vedkommende kunde da vanskeligt sige nej. Exempel paa en saadan Anbefaling indeholder følgende Skrivelse.

»*Thill Roskilde Capittell M. Friderich Klyene anrørendis.*

C. 4. W. G. T. Wider att efftersom wi Naadigst haffuer ladett forordne M. Poffuel Sogneprest udj Windinge, att skall were Guds ords Tiener och forstandere paa herloffsholm, och wi Naadigst forfahre samme Windinge Kald att ligge der vnder Capittelett vdj vor Kiøbsted Roskilde, da ere wi Naadigst igien begerendis, Att osz Elschel. M. Fridrich Klyne Forrige Sogneprest thill Fredrichsborg motte thill forne Windinge Kald befordris. Dermed etc. Haf. 14. Febr. 1622⁶.«

Den her nævnte M. Povl i Vinding⁷ er den bekjendte danske Forfatter Povl Jensen Colding; der fortælles almindeligt om ham, at han af Palle Rosenkrands (1. Maj 1622) blev kaldet til Præst og Forstander paa Herloffsholm⁸, men at det idetmindske ikke ganske forholder sig saaledes, vil ses af følgende kongelige Bestalling for ham:

»*Palle Rosenkrantz fick Breff M. Poffuell i Winding thill Prest och forstandere paa Herloffsholm att indsette.*

Christianus 4. W. G. T. Wider att efftersom Wi Naadigst forfarer Scholenn paa Herloffsholm, megett att skall were kommen thill Achters, formedelst Forstandernis Vachtsomhed, Da haffue Wi Naadigst beuilgett, att osz Elsk.

⁶ Af Sjæll. Tegnelser Nr. 22, Fol. 15.

⁷ *Vinding* Præstekald kaldes nu Kvislemark, siden Byen Vinding blev nedbrudt og lagt under Fiurendal, og Præstegaarden forflyttedes til Kvislemark.

⁸ Det siges endogsaa af hans egen Søn, *M. Rasm. Vinding* (Reg. Acad. Haun. p. 458), og paa hans Ord gjentages det af *Melchior* i Efterretn. om Herloffsholm, S. 105.

M. Poffuel, Sogneprest udj Winding, sammestedz att maa were Guds Ords tiener och forstandere. Der mz etc. Haf. 14. Febr. [1622]⁹.«

2. MISLIGHEDER VED MENIGHEDSVALGET.

Blandt de Misligheder, som vare forbundne med Menighedernes Valgret, var fornemmelig den, at Vælgerne ofte lode sig bestemme af Hensyn, der aldeles ikke vedkom Kandidatens virkelige Værdighed til Præsteembedet. Ofte skulde den afdøde Præsts Enke eller Datter forsørges, ofte var Slægtskab eller Bekjendtskab med en enkelt formaaende Mand det afgjørende, endelig kunde ogsaa Overtalelser og idelig Overløben bevirke, at en Kandidat blev valgt, som ellers kun havde liden Udsigt til at komme frem. Her et Exempel paa det sidste, hvorved det er at bemærke, at Valget forkastes, paa Grund af at det oplyses, at en saadan Overtalelse har fundet Sted¹⁰:

Jens Sørensen Morsings Andragende til Kongen.

»Høybaarne, Allernaadigste Herre oc Konning.

Giffves hans Kongl. May. min Allernaadigste Herre och Konning her med i al Underdanighed tilkjende, hvorledes Jeg fattige Person er kaldet til et Kald i Jydland i Morsøe aff fem Kaldsmend, och Prousten haffver underskreffvet mit Kaldsbreff, som med en rigtig Copie aff mit Kaldsbreff er at beviese. Och de tvende Kaldsmend, nemlig Welb. Peder Henrichsøn til Søe, och en hans Svogers tienerere haffuer kaldet en Capellan wed naffn H. Knud, som er Capellan i den Sogn, som velbemelte Peder Henrichsøn hans Frues Broder i boer, Och nu haffver velbemelte Peder Henrichsøn aff had oc affvind ført mig fattige Person en vitlefftig trette paa, och Sagen haffver veret for Lensmanden och Bispen, och de haffver funden fra sig och til deres

⁹ Af Sjæll. Tegn., Nr. 22, Fol. 16.

¹⁰ De efterfølgende Stykker ere af Jydske Indlæg for 1659 og Jydske Tegnelser for samme Aar.

Offverdommere: Och nu kand Sagen for denne Krigs tilstand iche til ende driffves. Hvorfore Jeg indflyer til Eders Kongl. May. med underdanigste begiering, Eders Kongl. May. aff Kongl. gunst och naade vilde forunde mig, at ieg samme kald maatte nyde, och der til aff Bispen bliffve ordinerit, Effterdi Jeg er kaldet af de femb Kaldsmend, oc Prousten haffver underskreffvet mit Kaldsbreff, Min vederpart Welb. Peder Henrichsøn dog sin Rett beholden, naar Gud giffver os Fred. Saadan Eders Naades May. Velgierninger Gud Allermegtigste belønne. Den samme Almegtige Herre og Gud bevare Eders Kongl. Naade lenge och vel til lifff och Siel, ved et goed langvarig och fredelig Regimente.

Paa denne min Underdanigste Ansøgning forvarter Jeg en Naadig Herre och et mildt Svar, och derimod villig som plictig stedse forbliffver Eders Underdanigste tienere. Actum Kiøbinghaffn den 6. Julii Anno 1659.

Jens Sørensen Morsing.

Egen Haand.«

Kaldsbrevet.

»Wij Effterskreffvene Peder Hendrichsøn til Søe, Jens Nielsen Forpactnings Mand paa Skarregaard och Peder Skammelsen i Skierbeck, alle trei i Hoffved Sognen Sejersleff, Item Christen Pedersøn udi Øster-Hunderup och Niels Andersøn begge i Eyersleff Sogn, Noch Willadtz Munck och Svenning Christensøn udi Jørsby Sogn, kiendes och gjør vitterlig for alle, at effterdi Gud Allermegtigste effter sin guddommelige villie oc forsiun haffver bortkaldet vores kiere Sielesørgere S. Her Thomas Pedersøn forrige Sogneprest til Seyersleff, Eyersleff och Jørsby Sogner fra denne verden, Och vi i hans sted behøffver en anden Gudfryctig lerd och skichelig Person, som kaldet igien med retsindig lerdøm och Christelig lifff oc leffnet saa kunde forestaa, at det kand skee til den Allmegtige Guds Ære, och os Sognefolk til vores Saligheds opbyggelse och forfremmelse: Da effter gudelig bøn och paakaldelse til Gud

i Himmelen haffver vi beskreffne tilforordnet, och med fuldmagt Søndagen Esto mihi udkaaret Kaldsmend aff forne trende Sogner, i dag, som er torsdagen den 24. Februarii, effter Kongl. Mayst. Ordinantstes liudelse, med vores Herreds Proustes Hæderlig och vellerd Mand Herr Knud Jensens Raad och Samtyche paa den meenige Almues vegne kaldett och udvelgett, saa och her med kalder och udvelger i den hellig trefoldigheds Naffn Nerverende Person Jens Søffrensen Morsing barnfød i Durupgaard, att vere och bliffue vores kiere Sielesørgere och Sogne Prest i forne trende Sogner, imeden och all den stund hand sig udi lerdom och leffnet schicher och forholder, som det sig en Gudfryctig Prestemand eigner och bør, Och loffver at være hannem paa sit embedes vegne horig oc lydig, giffvendes och giørendes hannem all den Ret oc Rettighed oc ingen Anden, med tiende, offer oc alt andet, som vi pleyer och plictig er, effter Kongl. Mayst. forordning, saa velsom ochsaa effter Ordinantzens och Recessens liudelse at giøre oc giffve vores kiere Sielesørgere oc Sogneprest. Och er paa det venligste begeerendes aff Erlig och Welb. Owe Gedde, Rigens Admiral och Kongl. Mayst. befalings Mand paa Hald, Desligeste aff vores kiere Superintendent Hæderlig och Høylærdt Mand D. Anders Andersøn, at forskreffne Person effter Ordinantzen maa bliffve examinerit oc til forne Kald Confrimerit och Stadfest och Ordinerit. Thill Vidnisbyrd vores Zigneter her undertrygt eller och med egne Hender underskreffvet. — Actum Anno Christi 1659 loco & die ut supra.

Dette at være en rigtig Copie aff Jens Sørensen Morsing hans kaldsbreff, som er underskreffvet aff tvende kaldsmend, nemlig aff Jens Nielsøn i Skarreagaard oc Niels Andersøn i Ejersleff, forseget aff trende, nemlig aff Peder Skammelsen i Skierbeck, Christen Pedersøn i Øster Hundrup, och Willatz Munck i Jørsby ¹¹, oc confirmerit och

¹¹ Man ser altsaa heraf, at uagtet alle syv Kaldsmænd nævnes i Indledningen til Kaldsbrevet, havde dog kun de fem bifaldet det.

bekrefftet med hæderlig oc vellerd Mand H. Knud Jensens Proust udi Nørherret hans haand, bekiender Jeg underskreffvene.

Siffuert Brockenhuus.

Mppia.«

»Doct. Anders Andersen om Jens Sørensen Studiosus at ordinere.

F. 3. W. S. G. T. Eftersom Jens Sørensen for os allerund. hafuer ladet andrage, at hand med fem Stemmer schal vere kaldet til it Kald i Vort Land Jylland, desuagtet schal Kaldet hannem formeenes, eftersom de tuende stemmer schal vere hannem imod, huor ofuer Kaldet opholdes indtil Endelig dom paa behørige steder gangen er. Da paa det at bemelte Kald i disse tider tilbørligen kand vorde forsiunet oc betient, Er vi naad. tilfreds, at i hannem til samme Kald maa forordne oc Prestevie, med saa schiel hand for sin lærdom oc schickelighed dertil findes dygtig, Oc inttet andet der udi er forhinderlig end som forskrefuet staar, Dog enhuers Ret, som der paa med rette tale kand uforkrenchet, eftersom hand sig Erbyder Kaldet igien godvilligen at ville afstaa, Med saa schiel at Sagen hannem paa behørige steder gaar under øyne. Mens saa lenge imidlertid hand Kaldet betiener, Maa hand indkomsten deraf, som Sognepresten med rette tilkommer, annamme oc oppeberge. Dermed etc.

Hafniæ dend 21. July 1659.«

Biskop Anders Andersen Ringkjøbings Erklæring.

»Eftersom Hans Kongl. Mays. min Allernaadigste Herris Missiv, sub dato Kiøbenhafn den 21. Julii, er mig den 3. Septembr. leffuerit, anlangende en Studiosum, ved navn Jens Sefrenson, til et Kald her i Stiftet at forordne oc præstewie: da tør Jeg mig icke understaa bemelte person til samme Kald at ordinere, formedelst en restriction, som er saa expresse indført i Høystbemelte Hans Mays. (Hvilcken Gud af Himelen kraftigen styrcke oc velsigne) Bref met disse ord; Oc inttet andet der udi er forhinderlig end som forskreffuet staar, nemlig, at Kaldet skulle

være hannem formeent, allenne formedelst at de tuende stæmmer vaare Hannem imod: Saa hafuer Jeg derfor icke allenne raadsomt, men endoc for min egen Sickerheds Skyld, oc til Sagens opliusning høynødig eractet, klarligen oc korteligen de forhindringer, som hafue været forne Jens Sefrensen i Veyen, at hand icke til Kaldet er admitteret, allerunderdanigste at andrage.

I. Er skreffuet en Fuldmact, som tilholder oc forbinder de siuf mend at kalde Jens Sefrensen, oc ingen anden; Huor met den Jus vocandi, som burde at være fri, er Kaldsmendene betagen, oc consequenter deris vocation mere extorqverit, end lowlig oc efter Ordinantzen.

II. Ere mange Vidner, som rotunde oc omstendeligen ved tid oc sted formelde, huorledis Jens Sefrensen skal formedelst idelig oc indstendig anmoding, persvasion, ofuerløben ok tilskyndelse, icke allenne om Dagen, men endoc ved nattetider dreffuet en stor deel Sognemendene til at underskriffue eller forsegle samme urimelige Fuldmact. Huilcket oc mange af dem for Retten ved høiest Eed hafue bekiendt. Saadan adgang til præste-tienist er jo Guds ord oc Kongelige Forordninger gandske modstridig.

III. Af huad tildriffuende aarsag de femb Kaldsmend hafue giffuet deris vota paa Jens Sefrensen, veed de selfue best at berette, naar Sagen (om det saa viit kommer) ved dom paa tilbørlig sted skal decideris: Ellers lode de sig for Retten mercke non obscure, at det skeede icke met deris gode Vilge.

Midler at dette bliffuer Hans Kongl. Mayst. med skyldig underdanighed ført til naadigst Betenckende, hafuer Jeg at forwarte (Kaldet skal dismidler tid bliffue nest Guds hielp tilbørligen forsiunet) hvad min Allernaadigste Herre behager absolute at befale, oc skal met underdanig Lydighed flitteligen efterkommiss af

Hans Kongl. Mayst.

Allerunderdanigste Tienere oc tro Forbedere
Anders Andersen D.«

»Doctor Anders Andersen Bisp j Aalborg anl. Jens Sørensen om it præstekald.

F. 3tius. Vor Synderlig Gunst tilforn. Efftersom j tilforne hafver bekommet Voris naadigste befalling anl. den Persohn Jens Søfrensen at forordne oc Præstevie til det Kald udi vort land Jylland, som hand ved fem Kaldsmend var blefuen kaldet, Med saa schiel at inttet der udi var forhindrig end hand den tid foregaf, Mens eftersom Vi nu af Eders i Vores Cancellie indschickede Erklering naad. erfarer Sagens egentlig beschaffenhed. Da hafuer i det omtuistede Kald indtil Sagens Endelig Uddrag paa behørige Steder forsvarligen at lade betiene. Dermed etc.

Hafniæ den 15. Octobr. Anno 1659.«

Videre Dokumenter denne Sag angaaende har jeg ikke truffet paa, men ved at se efter i Paludans haandskrevne Presbyterologi over Aalborg Stift¹² har jeg fundet, at Hr. Knud Olufsen 1659 blev Præst i Sejerslev, Ejerslev og Jørsby, og døde 1685 i samme Embede. Heraf fremgaar det altsaa, at den velbaarne Peder Henriksen til Sø har faaet sin Kandidat sat igjennem og at Ankeposterne mod Jens Sørensen ere blevne ansete for vigtige nok til paa Grund af dem at forkaste et Valg, der var foretaget af fem af Kaldsmændene og bekræftet af Provsten.

3. KONGEN BESÆTTER EMBEDET, NAAR KALDSMÆNDENE ERE UENIGE.

Hvis det Tilfælde indtraf, naar et Præsteembede skulde besættes, at Kaldsmændene ikke kunde blive enige, og Kaldet stod ledigt i over sex Uger, da skulde »Lensmanden med Bispen hjælpe den Part (om ellers tvistes) til Rette, som størst Føje haver¹³«. Men det var neppe ualmindeligt, at Regjeringen under saadanne Omstændigheder tilregnede sig Kaldsrettigheden, uden videre beskikkede en

¹² *Kallske Mnskr. Saml.* paa Kongens Bibl. 495. 4.

¹³ *Christian IV.s* store Reces 1643, 1-1-20.

Præst og overdrog Lensmanden at meddele ham Kollats. Et Exempel herpaa indeholder nedenanførte Række Aktstykker.

Præsten ved Trinitatis Kirke i Frederiksodde, M. Peder Nielsen Bøgvad, var død under Svenskekrigen 1657-1658. Efter hvad en af hans Eftermænd Hr. Markus Clod indberettede 1767, skal han have sat Livet til ved Fæstningens Indtagelse af Svenskerne (som skete den 24. Okt. 1657), da han med Magistraten ilede ud af Byen for at gjøre Forbøn, ved hvilken Lejlighed han blev revet omkuld og nedtraadt af Mængden¹⁴. Denne Beretning lyder imidlertid noget fabelagtig; Wilse siger i sin »Beskrivelse af Stapelstaden Fridericia«, S. 48, at han døde 1658 i Belejringens Tid¹⁵, og af et senere Andragende fra hans Enke ses, at han har levet endnu en Tid, efterat Svensker havde erobret Byen; hun taler intet om, at han skulde være omkommen ved en voldsom Død. I Indberetningen fortælles nu videre: »Hans Eftermand Peder Dorsch, fortæller man, stod for Alteret, da han fik Ordre at bede for den svenske Konge fra Prækestolen, men svarede, at han havde kun en Gud at bede til og en Konge at bede for. Man betydede ham, at hvis han ikke efterkom den ham givne Ordre, vilde han finde sin Præstegaard i lys Lue, naar han kom hjem; men han svarede: Hvad min Gud vil, det ske, altid er hans Vilje den bedste. — Præstegaarden blev virkelig brændt, skjönt der var betalt en Sum Penge for at den skulde skaa- nes¹⁶.« — Af denne brave danske Mand ere de nedenanførte

¹⁴ Udtog af Indberetningen er trykt i *Adlers* Efterretn. om Byen Ribe, 6te Samling, 1838, S. 76.

¹⁵ En anden Uoverensstemmelse mellem Indberetn. og *Wilse* er, at hin nævner Bøgvad som den første Præst ved Trinitatis Kirke i Frederiksodde, hvorimod *Wilse* siger, at *Mag. Taulovius* var den første.

¹⁶ Fra *Adlers* Efterretn. om Ribe er denne Fortælling gaaet over i *F. Hammerichs* „Christiern den Anden og Carl Gustav“ (S. 142), hvor Begivenheden imidlertid urigtigt er henført til Svenskernes første Indtagelse af Frederiksodde, ja som det synes endogsaa til selve Indtagelsesdagen.

to Ansøgninger, der ere undertegnede: Peder Jørgensøn, thi hans fulde Navn var Peder Jørgensøn Torsk¹⁷ (ell. Dorsch). Som det fremgaaer af hans anden Ansøgning, havde han været Feltpræst og gjort Tjeneste ved Hæren, der under General-lieutenant Gyldenløve 1657 kjæmpede heldigt i Skaane og Halland. I April 1658 blev han Præst i Frederiksodde, tog Magistergraden i Oktbr. 1663 og døde 1685. Hans Børn latiniserede deres Familienavn, da Folk gjorde sig lystige derover, og kaldte sig Dorscheus¹⁸. — Nu følge Aktstykkerne vedkommende hans Kaldelse, chronologisk ordnede.

Andragende fra nogle Medlemmer af Øvrigheden i Fredriksodde angaaende Præstevalget sammesteds.

»Stoermæchtige Høigbaahrne Første, Aldernaadigste Herre och Konning, dend allerm. goede Gud Hans Kongl. Mayt. udj languarig fredelig Regimente opholde.

Efttersom Sogne Præsten, M. Peder Nielsen i Frederichsodde, udj forløbne feide tiid er ved døeden afgangen, och som vij wnderschreffne med fleere aff Byens Ølfrighed och en Deel aff Borgerschabet iche haffuer veret der paa Stedet, haffuer doeg strax threj af de thilstede verende Raadmend med nogle aff Borgerschabet kaldet en person til Sognepræst, som iche alle de fraverende schal vere med tilfredts. Effterdj en deel aff Raadmendene haffuer veret nehr i eignen hoes, huilche de andre doeg med kaldet

¹⁷ Saaledes kaldes han i Titelen til *Bordings* Digt om „den priselige Mestertitel“ (8. Okt. 1663), aftrykt i *Bordings* poetiske Skrifter, Kbhvn. 1735, I, 74-76. — I *Jyske Indlæg* 1660 findes et Andragende (dat. Frederici-Oddæ 13. Dcbr. 1660), hvori han ansøger om Tilladelse for Jens Hansen Jull, til at han maatte ægte sit Sødskendebarn Elline sl. Knud Pags; her underskriver han sig Peder Jørgensøn *Ringkjøbing*.

¹⁸ Jfr. *Adler* anf. Skr. S. 142, Not. Blandt Mag. Peder Torsks Børn er *Mag. Johannes Dorscheus*, Præst ved Frue Kirke i Kbhvn. og Stiftsprovst i Sjælland, den mærkeligste; jfr. *Zwergius*, *Sjællandske Cleresie* S. 742, *Gjessings* Jubell. II, 1. 279, *Lengnick*, *Personalhistoriske Bidrag*, vedkommende Danmarks og Norges Gejstlighed, 1847, 2den Afd., S. 7, *Møller*, *Cimb. litt.* II, 167.

haffuer forbigaaed, Persoenen haffuer och iche til Superintendenten dend thilbørlig forschriffuelse¹⁹ kundet medbringe, huorfore hand ej endnu schal vere anammidt, Och effterdj Recessen²⁰ Beuilger Borgemestere och Raad med Borgerschabet at kalde Sognepræsten, och paa det kaldet maa bliffue dis rigtigere, Eenighed inellum Præsten och Meenigheden desdo bedre maatte thilthage, Ere wij wnderschreffne paa worris eigne och de frawerende deris weigne allerwnderdanigst begierende, at samme Persoen med fleere andre sig for samptlig Borgemestere och Raad med meenige Borgerschaff maa lade høre. — Dersom Meenigheden ej dae om kaldet kand foreenis, dae det siiden paa sine thilbørlige Steder thil Paakiendelse kunde indsteffnis. Her om wij aller wnderdanigst Hans Kongl. Mayt. Naadigste och milde Suar er begierende. Gud Allerm. Hans Kgl. Mayt. med det gandsche Kongl. Huus welsigne.

Kiøbenhauffn d. . . Aprill. Ao. 1658.

Hans Kongl. Mayt.

Aller wnderd. thienner

Hans Jørgenssen. Jacop Pederssen²¹.

¹⁹ Hermed menes formodentlig Beviset fra Universitetet for at Vedkommende havde fuldendt sine Studier (Attestatsen). Ved flere Kongebrevne (navnlig Chr. IV.s af 7. Nov. 1629) var det strængelig paabudt, at ingen Student maatte meddeles Kollats, inden han havde et saadant Bevis.

²⁰ Ifald her menes Chr. IV.s store Reces (1643), da sigtes til I-1-20, hvor denne Kaldsmaade dog ikke paabydes, men omtales som noget almindelig vedtaget (jfr. *Ordinantsen*, Udg. 1542, 34. Bl.).

²¹ *Jak. Pedersen* var Tolder og Raadmand i Fredriksodde, han var givet med Anne Jensdatter Bang, en Søster til den theol. Prof. Dr. Thomas Bang. I *Gjessings* Jubell. III, 136 ff., hvor Dr. Bangs Sødskende nævnes, er denne Søster ikke omtalt. Jeg har mit Kjendskab til dette Slægtskab fra Konsistoriets Domkopibog 1656-63 fol. 159 b., hvor der er indført et „Afkald“ for Bestyrelse af Arvemidler, givet Dr. Bang af hans Svogre og flere andre Slægtninge, dat. 27. Marts 1658. — Det her meddelte Brev er af Jydske Indlæg, 1658.

Som Svar paa dette Andragende udstedtes følgende Kongebrev²² til

»Hr. Steen Bille²³ oc Bispen i Riibe, om den person til Friderichsodde er kaldet.

F. 3. W. S. G. T. Eftersom for os underdanigst andrages, huorledes trende tilstede verende Raadmænd med nogle af Borgerschabet i vor Fæstning Friderichsodde udi forløben Feide i deris afgangne Sognepræstes M. Peder Nielsens Sted, een Persohn til Sognepræst hafuer kaldet, huor med de andre af Byens øfrighed oc Borgerschab, som ei har veret der paa Stedet, iche schal vere tilfreds. Thi bede vii Eder oc Naad. ville, at i forschrefne tuistige Sag med forderligste for eder indstefner, oc effter des befunden beschaffenhed derudi endeligen kiender oc dømmer, om samme Kald bør ved magt at blifue eller iche. Dermed etc.

Hafniæ den 7. April [16]58.«

Snart efter forandredes imidlertid Sagens Stilling, idet Regjering bestemte sig til selv at besætte Embedet, formentlig tilskyndet dertil ved følgende

Ansøgning fra Hr. Peder Jørgensøn Torsk²⁴.

»Jhm²⁵.

Ønsker Jeg vnderdanigst Eders Kongelig May. et lykkelig oc fredsommelig regimente med langvarende Siæls oc legems Welstand.

Eftersom Eders Kongelig May. effter adskillige supplicationer haffuer naadigst beloffuet mig Eders Kong. May. vnderdanigste Tienere en naadig befordring, Oc ieg nu erfarer, at Eders Kongelig May. Kiøbsted Fridrichs Odde, oc eget (!) Kald vacerer: Fordrister ieg mig vnderdanigste till Eders Kong. May. supplicando at anmode, at Eders Kong. May. mig fattige Mand, som for Guds ære og videre pro-

²² Jydske Tegn. Nr. 14, Fol. 128.

²³ „Til Kiærsgaard“, Lensmand i Koldingshus Len fra 1653 til 1660.

²⁴ Jydske Indlæg 1658.

²⁵ D. e. Jesus hjælpe mig.

motion udj Eders Kong. May. tjeneste mig haffuer ladet vnderholde, dertill naadigst ville forhielp, anseende naadigst min ringe Vilchor, at ieg nest Guds oc Eders Kong. May. naadigste hielp maatte komme till et roligt oc ærligt styche brød, oc till en naadig recompensation for min ringe tjeneste till forne Kald, som nu offuer denne tids besuerlighed i nogen Vger haffuer været ledig, naadigst befordris. Jeg Eders Kong. May. vnderdanigste Tienere vill i mine bønner hos Gud stedse anholde, hand saadan høy Velgierning med ævig ære, oc den vforgengelig krone vil afflegge, vnder hues almectigste beskermelse ieg Eders Ko. May. till timelig oc ævig Welstand vnderdanigst vill haffue commenderit.

Kiøbenhaffn den 12. Aprilis 1658.

Eders Ko. May. Vnderdanigste Tienere

Peder Jørgensøn

m. m.“

Da der imidlertid ikke længe efter synes at være indkommen en Angivelse til Regjeringen om, at Hr. Peder Torsk skulde paa egen Haand have borttaget en Kalk og Disk fra en Kirke i Halland, søgte han at retfærdiggjøre sig ved følgende

*Erklæring angaaende Beskyldningen for Kirkeran*²⁶.

„Jhm.

Stormectigste, Høybaarne Første, Allernaadigste Herre och Koning, Gud giffue Eders Kongelig May. et lycheligt oc langvarigt Regimente med Timelig och ævig Welstand.

Allernaadigste Herre, Efftersom Jeg Eders Kong. May. vnderdanigste Tienere erfarer, at ieg for Eders Kong. May. vschyldeligen er angiffuen, huorledis ieg skulle haffue spolerit en Kirche udj Halland sin Kalch oc Disk. Da till saadan min Vskyldigheds excusation hos Eders Kong. May. at deponere, vill ieg først haffue Gud dett offuerantvordet,

²⁶ Jydske Indlæg for 1658.

huilchen som en retviis dommere udj sin tid skall føre de schiulte ting till liuset, oc da giffue en huer sin løn, att Jeg aldrig haffuer hafft nogen saadan tancke, meget mindre giort noget saadant min Stand iche sømmende, dett Gud skall med mig vidne, oc derfor obligerer mig till, at, om saadant mig sandferdeligen kand efftersigis oc offuerbevii-sis, ieg da iche enten vill verdig holdis at bære præstelig kleder eller nafn, meget mindre begære enten den eller nogen saadan hæderlig leilighed, dernest, huad den Kalch och Disk, som ieg haffuer, sig belanger, huoraff maa schee saadan meening er, da haffuer hans Excellentz Her General Leutenant Vrich Christian Gyldenløve den selff till Guds ære och hans tienestis forrettelse aff discretion (mig²⁷) giffuet, saa ieg derfor vnderdanigst beder, at Eders Ko. May. naadigst vill iche alleniste ansee, at ieg for et ærligt styche brød at erlange haffuer liid mangel ondt dag, oc med hustru oc børn sidder i stor Armod, men endoc at mangt et (!) Guds tienere offuer saadanne beretninger kommer ofte i Velferdtz Spilde, ia i største hiertesorig, at ieg derfor vnderdanigst maatte faa paa den begerte platz en naadigste resolution, med saadan løffuis vnderdanigst tilsagn, at ingen (nest Guds hielp) offuer min leffnet eller lerdøm schall haffue aarsag i nogen maader sig at besuerge, saa sant Gud mig schall hielpe oc hans hellige Ord. Oc till saadann Eders Ko. May. høye Velgiernings erindring, vill ieg Gud inderligen anmode, hand Eders Ko. May. vill udj et lycheligt oc fredeligt regimente till langvarende velstand spare oc opholde, under hues protection Jeg Eders Ko. May. vnderdanigst vill haffue commenderit. Havnix den 23. Aprilis 1658.

Eders Ko. May. vnderdanigste Tienere
Peder Jørgensøn.

m. m.«

²⁷ Dette „mig“, som Forf. oprindelig har skrevet, har han senere selv udstreget.

Da denne Erklæring formodentlig var tilfredsstillende, udgik følgende Kongebrev²⁸ til

»Hr. Steen Bille om Hr. Peder Jørgensen at vere Prest i Frederichsodde.

F. 3ttus. W. S. G. T. Eftersom vi kommer i forfaring, at Borgerschabet udi vor Kiøbsted Friderichsodde, med deris Sognepræst at kalde, iche rettelig schal hafue omgaaets. Da ere vi Naadigst tilfredz, at i nærværende osz elschelige Her Peder Jørgensen samme Kald lader bekomme oc derpaa gifue Collation. Dermed etc.

Hafniæ den 30. April. Ao. 1658.«

Her ende Aktstykkerne, vedkommende Hr. Peder Torsks Kaldelse; at Kongebrevet er blevet taget til Følge, og at Hr. Peder alt i Maj har overtaget sit ny Embede, ses af en Ansøgning fra Anne sl. M. Peder Bøgvads (dat. Kjøbenhavn d. 25. Maj 1658), af hvilken jeg til Slutning vil meddele et Uddrag.

Efter en almindelig Indledning hedder det: »Eftersom jeg nu har tvende Gange²⁹ for Hans Kgl. Maj. min højeste Nød og Elendighed foregivet, og under samme ydmygeligst erindret, hvorledes min sl. Husbond nu nylig den Gaard, jeg udi boer, efter Rigens Raads Befalning haver fast af ny opbyggt, som over 2000 Sldr. haver kostet; dog Synsmændene, som deres Gisning derover efter betæ gode Herrers Befaling haver gjort, ikke højere end 914 Rdlr. haver eragtet, hvortil ikke videre end 500 Rdlr. er forstrakt. Og eftersom min sl. Husbond blev af Rigens Raad tiltvungen at bygge sig betæ Gaard i Frederiksodde, om han Kaldet vilde nyde, hvorpaa en stor Deel af vores verdslige Middel er hensæt. Det øvrige haver nu Fjenden os berøvet. Og

²⁸ Jydske Tegnelse Nr. 14, Fol. 135.

²⁹ Alt 19. Maj 1658 udgik der Kongebrev til Sten Bille om at hjælpe Præsteenken i Fredriksodde til Rette efter hendes Ansøgning (Jydske Tegn. Nr. 14, Fol. 143), men denne Hjælp har formodentlig biet for længe med at indfinde sig.

derforuden sat os i stor Gjæld og Vidtløftighed for hans med flere af Borgerskabets Livs Ransonering, med alle de døde Lemmer, som, hvis Venner ikke formaaede at lade til Jorden bekoste, han haver ladet begrave, saa jeg elendige Enke med mine smaa er nu fra Brød og Bjering, og ikke nu haver det, vi vores bedrøvede Hoved kan tilhelde« Hun beder derfor om Hjælp af Kirkerne, og »at jeg Præstegaarden i Possession maa nyde, indtil mig mine udlagte Penge restitueres og Præsten, som nu er, maa enten selv forskaffe sig Bolig, som min sl. Husbond tilforn gjort haver, eller og være benøjet med den Vaaning, til Kapellanen eller Skolemesteren er bygt³⁰.« — Ansøgning bevilligedes hvad det første, men ikke hvad det sidste Punkt angik, thi ved Kongebrev af 27. Maj 1658 tillagdes hende »1 Rdl. af hver Kirke i Aars og Ribe Stifter, som Formue og Forraad haver³¹.« Hr. Peder Torsk beholdt Præstegaarden, dog for ikke længe efter at opofre den, da det gjaldt med Mod at møde den overmodige Fjendes Trusler, og at bevare Troskaben mod sin Konge.

4. KAPELLANENS FORHOLD TIL PRÆSTEKALDET EFTER SOGNEPRÆSTENS DØD.

Som bekjendt var det meget almindeligt, at Kapellanen fik Embedet, naar Sognepræsten døde, hvorved Menighedens eller Patronens fri Kaldsret idetmindste tildels illuderedes. Her følger nu et Par Kaldssager, der vise, hvorledes Universitetet sikrede sig mod en saadan Opgivelse af sin Ret, uden derfor aldeles at forskyde den ledige Kapellan, der synes at have haft et Slags Retskrav paa at forsørges ved Kaldet idetmindste i nogen Tid efter Sognepræstens Død.

³⁰ Jyske Indlæg 1658. Vedlagt er en Indstilling fra Rigsraadet (skreven med Jørgen Seefelds Haand), hvorved hun med sine sex faderløse Børn anbefales til Understøttelse; den er dateret 24. Maj og altsaa fremkaldt ved en tidligere Ansøgning.

³¹ Jyske Registre Nr. 13, Fol. 81.

1. *Præstekaldelse i Egitsløvmagle 1635.*

Acta Consistorii 4. Juli 1635: »Her Jens Oluffsøn Rys, som er kaldett till ett Capellanie vdj Eggisløff-Magle, var begierendis, hand motte faa forhaabning, att motte succedere sin Pastori udi sin tid. Kunde Professore icke for attschillige Aarsager schyld giøre hannem nogen spem derpaa. Endelig tog han samme Wilkaar an sine ista spe.

D. 14. Juli s. Å. »Proponerede Magnificus Dn. Rector (Dr. Jesper Brochmand), att han haffde bekommet ett Breff fra nogle Sognemend vdi Eggisleff-Magle, huilcke beretter, att deris førige Sogneprest, Her Hans Christoffersøn, er wed døden affgangen: ware derfor begierendis, att deris Capellan Her Jens Oluffsøn motte bekomme kaldet for nogen anden. Dog med saa skiell, att hand skulde were forplichtet att tage wed Encken. Bleff concluderit:

1. Effterdi bønderne siunes att wille præscribere Professoribus, som haffue Jus patronatus.
2. Effterdi Sognepresten icke er begraffuen endnu.
3. Ey heller er holditt preces: Och i saa uloufflige och icke sømmelige maader omgais med samme vocation: Skall baade Capellanen och Bønderne forbide deris tid. Midler tid kommer Magn. Dn. Rector vdj visitatz, huor hand da kand bedre forfare dend sags leiglighed.«

D. 26. Juli s. Å.: »Bleff Welb. Niels Trollis breff, tilschreffuen Magnifico Dn. Rectori, lest, huorudi hand intercederer for Capellanen i Eggisløff, att hand maa bekomme kaldett, och will hand tage wed Encken. Kand suares hannom, att alting faar att beroe till Rector kommer selff derud, och forfahrer, huorledis dett henger sammen; wille Professore siden Raadføre sig med Magnifico Dn. Cancellario. Kunde de siden tiene Welb. Niels Trolle, wille de altid gierne findis willige.«

D. 10. Avgust s. Å.: »Efftersom dett Kald i Eggisløff vacerer, och det er moxen een Maaned efter prestens død,

er høi tid att deliberere de successøre. Kand Magn. Dn. Rector lade Her Baltzer³² wide, att hand kand drage did och lade sig høre. Capellanen i Eggisløff wilde Professores giøre deris beste, att hand kunde befordris till Regentzen³³. Kand saa Christen Nielsøn, H. Cantzlers Børns Skolemester, tanqvam successor Dn. Nicolai³⁴ successuri Dn. Balthasaro, lade sig paa Onsdag høre vdi Wor frue Kircke.«

D. 12. Avgust s. Å.: »Anlangende Pastoratum i Eggisløff, kunde Professores for attschillige Aarsager schyld icke approbere Capellanen sammesteds. Thi 1. Skall i saamade Jus patronatus were hos Capellanerne och Enkerne och icke hos veros Patronos. 2. Er ingen for Kalds schyld forpflicht att troloffue Encken, effter hans Maytts breff. 3. Refererede Rector, att samme Capellan haffde warett hos hans hustru, och wilde hende nogen gaffue paa nøde, och haa-bede hand saamade per simoniam att indtrengre sig sielff: huilket dog hans høstru icke wilde tage i Handen. 4. Refererede Rector, att samme Capellan haffde i gaar veritt hos hannom, huor da Rector hannom foreholdt, att hand icke denne gang kunde befordris till Eggisløff Kald, effterdi der war tuende Dannemend, som ere Medtienere til Wor frue Kirke, och nu en romb tidlang samme besuerlige embede betient haffde, saa att Professores een aff dennom till samme Kald for nogen anden wille befordritt haffue. Slog saa Magnif. Dn. Rector samme Capellan for, att efftersom formedelst attschillig contagium och smitte siugdom, som kand indfalde, kand die tuende Medtienere icke

³² Øverste Kapellan ved Vor Frue Kirke i Kbhvn.

³³ Kongebrevet, om at der skulde ansættes en egen Præst ved Regenskirken, er først udstedt den 21de Avgust 1635 (se *Winding*, Reg. Acad. Haun. p. 14). Selve Kirkens Indvielse skete med stor Høj-lidelighed d. 25de Oktbr. s. Å.

³⁴ *Niels Christensen* var nederste Kapellan ved V. Frue K., han skulde saa rykke op i Hr. Baltzers Plads.

tillige betiene Regentzkircken, huorfore der will een peculiaris pastor till samme Kirke, som schulde were fierde³⁵ Capellan till Wor frue Kirke, da wille Rector paa samptlige Professorum wegne befordre hans Sag hos Her Cantzler, saa frembt hans gaffuer ware derefter, att hand for nogen anden skulde samme bestilling nyde: kunde hand søge klosteret och haffue sin frie disk, schall aarlig haffue 30 specie dlr., trende offer aarligen aff Studiosis, och huis accidentia hannem kunde tilfalde: paa huilcket tilbud hand igaar tackede Rectori attschillige Gange paa det høieste, war gerne tilfreds med samme leilighed, och lod sig dend well befalde, bad Rectorem trende gange, hand wilde paa hans Wegne tacke Professoribus. I dag kommer hand till Magn. Rectorem och vndschylde sig, hand icke kunde antage samme leilighed, besynderligen for Clostermadden icke kunde bequemme hans maffue, som war nogett schrøbelig, wilde helder bliffue wed sitt Capellanie, till bedre wilckaar hannom forekom. Spurde Rector, huad hand mente med dett, hand wilde giffuitt hans høstru, suarede hand, dett war eett besegled Seddell fra encken i Eggisløff, som war tilschreffuen Rectoris hustrue. Spurde Rector, hvad der stod paaschreffuen: Soor hand, hand icke wiste dett. Spurde Rector, huad der stod inden vdi: Soor hand iligemade, hand icke wiste dett. Spurde Rector, hvad hand forstod wed disse ord, hand talede till sin høstru, her er en liden ting, Encken i Eggisløff beder, att Moder will tage dett till tacke, hun will dett med dett første forbedre. Suarede hand, hand kunde icke komme i hu samme ord. Och refererede Rector och hans høstru saawell, der war penge udi samme papier, hand wilde hende obtrudere, mens om dett war Guld eller Sølf kunde hun dett icke wide, efter-som hun dett icke haffde i handen, ey heller dett wille

³⁵ Tredie Kapellan var Præsten ved den ny Kirke udenfor Nørreport.

annamme. Formedelst saadan och andre leiligheder kunde Professoros icke promovere hannom till Pastoratum.

Efterdi Her Baltzer (Nielsøn) besuer sig, att annamme Eggisløff kald baade for Encken, saa och Capellanen samme steds, huilcket wilde were hannom for besuerligt: kand samme tilbiudis H. Niels hans Medtienere. Dog tackede hand Rectori och Professoribus for samme gode tilbud.

Kom H. Niels fremb, och bleff hannom samme kald tilbøden: Mens hand vndschyldte sig lige som H. Baltzer. Och tackede i ligemade.

Eftersom førige tuende Medtienere till Vniuersitetz Wor frue kircke icke for forbte leiligheds schyld kunde eller wille annamme Eggisløff kald, bieff vota giffuen paa Christen Nielsøn, H. Cantzlers børns scholemester, som haffde ladett sig høre i wor frue kirke forleden Onsdag: Och fick hand kaldsbreff och Literas commendatitias till Præpositum i samme herritt aff Rectore och Professoribus; efftersom Herr Cantzeler gunstigen hannom aff hans førige tieniste forloffuede; drog saa hen att annamme kaldett.«

D. 19. Avgust s. Å.: »Eftersom Christen Nielsøn er kaldett till Eggisløff Sngneprest att were, skall hand giffue sin Reuersal, ligesom hans formand, fra sig, och derimod bekomme Vniuersitetz kaldsbreff³⁶.«

D. 26. Avgust s. Å.: »Bleff H. Christens i Eggisløff, ordinandi, hans Reversal lagt i Skabitt.«

Uagtet til det var oplyst om den forrige Kapellan i Egitsløv, at han havde forsøgt ved Bestikkelse at komme ind i Kaldet, tilbød Professorerne ham dog, for ikke ganske at forskyde ham, paany Præsteembedet ved Regensen, som han dog atter undslog sig for at modtage; det hedder nemlig, A. C. 17. Sept. s. Å.: »Om presten i Regenzen bleff proponeret, och bleff Dn. D. Plumii domesticus, Magnus

³⁶ Samme Dag udfærdigedes Kaldsbrevet, som findes indført i Konsistoriets Kopibog 1632-46, Fol. 126. Af dette faar man den Oplysning, at *Christen Nielsen* var født i Sindbjerggaard paa Morsø. Hans Revers er indført sammesteds.

(Wilhadi), foregiffuen, efftersom Capellanen i Eggisløff samme condition icke will haffue, vndschyldendis sig igien ved H. Christen i Eggisløff, att hans Maffue icke kand taale Clostermadden³⁷. «

2. *Præstekaldelse i Ganløse.*

Acta Consistorii 17. Sept. 1653. »Bleff proponered om Jacob Bentzen Studiosus, som af H. Mons (Thomæsen) udi Ganløse er kaldet til Capellan, maa aff Rectore faa Testimonium, effterdi han i langsommelig tiidt har været fra Acadmiet, oc hans demis ex gratia hannem bleff gifuet. Huorpaa bleff slutet, at hand først for Professoribus skulde prædicke, oc med hannem skulde concurrere Jens Bang.«

D. 5. Oktober s. Å. »Om Jacob Bentzens testimonio effterdi hand icke har continueret sine Aar in Academia, bleff resolveret, at hand derom hos H. Cantzeler schulde supplicere.«

D. 25. Oktober s. Å.: »Bleff talt om Jacobo Benedicti Hallando, at hannem var bevilget ex speciali Magistratus indultu, accedente Professorum consensu, at bekomme Testimonium publicum Universitatis, och ordineris till Medtiener i Ordet udi Ganløse oc Slagslunde Sogner, endog hand icke haffde continueret sit biennium in Academia juxta literas Regias: oc samme Jacobus Benedicti anlofuede at giffue Revers fra sig till Universitetet, at naar Sogne-Præsten H. Mogens udi Slagslunde ved døden afgaar, da vilde hand icke ved andres intercession, forbøn, eller udi andre vloulige maader sig udi samme Kald indtrengge, men lade Gud oc Professores, som dertil Jus patronatus haffuer, raade, huem de kiender samme Kald effter Sogne-Præstens

³⁷ Vi mindes herved om de Klager, Studenterne paa denne Tid oftere fremkom med angaaende Bispisningen i Klosteret: i Januar 1636 ankede de over, „sig ikke i nogle Aar at have bekommet Flesk, men 3 Fjerdinger Gaasekjød i den Sted at bekomme ved hver Disk, hvilket forsløg en ringe Del.“ Omtrent ved samme Tid klagede de over, at de ikke fik det Brød, der tilkom dem, og ved Undersøgelsen viste det sig, at Klagen var fuldkommen beføjet.

Død best och gafnligst at kunde betiene Gud till æhre, och meenheden till opbyggelse.«

D. 31. Oktober 1657: »Rector (Dr. Christen Ostfeld) gaff tilkiende at nogle Sognemend aff Ganløse vaare komne herud med H. Jacob Bendsøn, Capellan samme sted, oc begierede gierne, efftersom H. Mogens, Sogne-Presten, ved døden vaar afgang, at forne Capellan maatte til kaldet befordris. Samptlige Professores indbyrdis formeente, at Capellanen icke kunde der til billigen kaldis, efftersom hand haffver forplictet sig til icke at ville, effter H. Mogenss død, enten self eller ved andris intercession oc forbøn, vere om samme kald. Huorpaa D. Bangius begierede aff samtlige Professoribus, at de vilde lade sig hans Broder vare recommenderet, oc tilstede at hand sig paa samme kald maatte lade høre. Professores suarede, at de hannem, som deris Collegæ, her udi gierne ville gratificere, dersom de kunde bliffve Capellanen louligen quit, oc hand icke fra brødet skulde forskiudes. Huorimod D. Bangius lofvede, at dersom hans Broder samme kald bekom, da skulde Capellanen aarligen haffve mere, end hand hid indtil i H. Mogenss tid aarligen haffde nydt.

Huor paa Rector oc Professores bade, at Jeg Notarius (M. Chr. Stenbuch) vilde paa Consistorii vegne begiere aff Dn. Episcopo, at hand vilde sige sit betenckende om D. Bangii broder at lade sig høre til forne Ganløse kald.«

D. 8. Novbr. s. Å. »Proponerede Magnificus Rector, at H. Niels Bang³⁸ vaar kommen oc begierede at vide, naar det befalt Dn. Professoribus at høre hannem predicke paa Ganløse kald. Bleff sluttet, at han maa lade sig høre førstkommendis Onsdag oc tage huad text hannem lyster at forklare.«

³⁸ Maa vel adskilles fra hans mere bekjendte Fætter *Dr. Niels Bang*, Biskop i Fyns St. 1663-75. Forøvrigt nævnes han ikke i *Gjessings Slægtregister* over Bangerne.

D. 11. Novbr. s. Å. »Lod H. Niels Bang, Guds Ord Medtienere til Gelsted Kircke i Fyen, sig effter Senatus Academici samtycke høre til Ganløse kald; oc efftersom hans gaffver samtlige tilstede verende Professoribus vel befalt, blef hand samtyckt oc kaldet til Ganløse hofvetsogn af samtlige Senatu Academico. Huorpaa blef sluttet, at hand, som udi alle Universitets kald sædvanligt er, skal forskrifvis til Præpositum, oc hannem gifvis tilkiende, at Professores H. Niels hafver hørt, oc at hans gafver dennem vel befalder, oc begiere at hand aff Præposito tilstedis at predicke for menigheden i hofvetsognet oc annexen, oc siden at Præpositus vil lade dennem vide, at hand effter Ordinantzten oc Recessen sig der haffver ladet høre.«

En Skrivelse af foranførte Indhold blev samme Dag udfærdiget til Hr. Peder Johanssøn, Sognepræst i Snodstrup og Vicepræpositus i Smørum Herred, og den 20. s. M. læstes i Konsistoriet dennes Brev om, at Hr. Niels Bang havde prædiket for Menighederne i Ganløse og Slagslunde Kirker. Samme Dag udstedte Konsistorium Hr. Niels Bangs Kaldsbrev til Ganløse Kald og modtog hans Revers; Kaldsbrevets Udtryk ere ligelydende med det i Kirkehist. Saml. II, 244 f. anførte, med Udeladelse af den fjerde Post, som blev forbigaaet, paa Grund af at der ingen Præstegaard var i Ganløse, men Præsten boede i Annexet Slagslunde, hvortil Bønderne allene havde Kaldsret³⁹.

³⁹ Universitetets Brev til Provsten, Hr. Niels Bangs Kaldsbrev og Revers findes i Afskrift i Konsistoriets Domkopibog 1656-63, 148. og 149. Blad. — Med Hensyn til Hr. Niels Bang kom Universitetet til at udøve den Remotionsret, det i Reversen forbeholdt sig, jfr. Act. Cons. 17. Juli 1669: „Var jeg Notarius Academiæ (W. Worm) hos hans Ærværdighed Biskoppen og efter Magnifici Rectoris og Professorum Befalning begierede, at han vilde suspendere Hr. Niels Bang i Slagslunde ab officio, indtil at Universitetet havde udført en Sag imod hannem for begangen Uskikkelighed.“ Ibid. 26. Marts 1670: „Magn. Rector fremviste en Dom afsagt udi den Sag imod Hr. Niels Bang, Professorum Betænkende var, at de ikke videre vilde befatte sig med Sagen.“

3. *En Kapellan i Bringstrup 1662.*

Naar en Præst paa Universitetets Gods antog en Kapellan, uden at hans høje Patroners Bifald dertil forud var søgt, vidste disse ikke destomindre at sikre sig, som det ses af følgende Konsistorie-Beslutning (10. Maj 1662):

»Efttersom erfares, at H. Henrich i Bringstrup hafver uden Rectoris och Professorum samtycke kaldet en Capellan ved Nafn H. Henrich Jørgensen Nesby, som Rectore och Professoribus uafvidende er nylig ordineret, hvilket formenes at være Universitetet i sit jure patronatus alt for præjudicerligt, da eragtede Rector och Professores tilbørligt, at samme Person icke nogen tid kan succedere H. Henrich i Sognepræstes bestilling, om hand end skjøndt hans Død ofverleffer, eftersom Rector och Professores til den H. Henrich Thygesøns Vocation icke hafver gifvet deres Minde eller samtycke⁴⁰.

5. I KRIGSTIDEN 1657-60.

Nød bryder alle Love, og i Krigstider kunde det ikke gaa saa regelmæssigt til som sædvanligt, det have vi allerede set i et Par af de foregaaende Stykker, derfor udgik der følgende Befaling til

»*Bisperne i Jylland anlangende Studenteres Ordinering.*

F. 3tius. Wor Synderlig gunst tilforn. Wi bede Eder oc Naadigst wille, at j udi disse tider ordinerer de Studenter, som udi Eders stift blifuer kaldet til Prester, Uanseet de ingen Collatz af Vores Lehnsmænd kand hafue. Dermed etc. Hafniæ dend 13. Octobr. 1657⁴¹.«

⁴⁰ Ved en tidligere Lejlighed havde samme Præst dog søgt Universitetets Samtykke for en anden Kapellan, han havde haft, jfr. A. C. 15. Dec. 1655: „Her Hendrick udi Bringstrup begierede en Kapellan, som hand self hafde udsøgt, nemlig en gift mand ved nafn Mads Andersøn: Blef H. Hendrick det bevilget, dog med saadan Condition, at samme Kapellan giffver en nøagtig Revers fra sig tilforne, at hand ei der offver vil holde sig til Kaldet, naar Her Hendrick ved døden afaar.“

⁴¹ Jydske Tegnelse Nr. 14, Fol. 114.

Efterfølgende to Breve indeholde Bevis for, hvorledes Bestemmelsen om den yderste Termin for Menighedens Valg, hvis den ikke vilde have sin Ret fortabt, formildedes under disse Forhold.

1. *Ansøgning fra Niels Jørgensen Friis*⁴².

»Stoermectigste Højbaarne Første Allernaadigste Herre
og Konning.

Haffuer Jeg fattige Karl for Eders Kong. Ma. paa det Allerunderdanigste supplicando att andrage, efftersom sig udj denne besuerlige Tijds Tillstand haffuer tilldraget, att Presten affgangne Her Niels Poffuelszøn till Ome och Houe Sogner i Nørwangszherriidt udj Riberhuus Stiftt nogen Rom tid forleden ved Døden er Affgangen, och formedelst Fien-dernis strenge Medfart, Tuang och store Contributioner, haffuer Ingen vnderstaaed sig till samme Sogner, uden Jeg alleene, och Een till (foruden) mig, for Sognemend och Kaldszmend ladet sig høre, som war vngefer en Maanedz Tid effter sex Vgers forløb, huor Jeg da udi forne Omme Kierche och Hoffued Sogn aff Provisten udi forne Nørwangsherriidt ved hans fuldmectige udj hans Suaghed, Her Niels Pederszøn tillige med siuff loughaste och fornemmeste Sognemend udj forne begge Sogner, er kaldet och vdwalt Mee-nigheden der christeligen att betiene, efftersom hosz haffuende meddeelte Kaldsbrefs videre formelding, och ingen Lenszherre der paa steden er, der mig paa Eders Ko. Ma. wegne som dertill haffuer Jus patronatus Colads Breff och Stad-festelsze paa kand giffue, befrøctende Superintendenten udj samme stiftt, skulde falde mig noget hinderlig, formedelst Jeg icke inden sex vgers dag er bleffuen kaldet. Er derfor min Allerunderdanigste Bøn och Begiering, Eders Kongl. Ma. aff Kongelige Naade och Mildhed wille værdis till Lejligheden och Tiden at ansee, efftersom Recessen formelder om Exceptioner, Naadigst meddeele mig Colads-Breff dermed mit Kalsz-Breff stadfeste, att Superintendenten mig

⁴² Af Jydske Indlæg, 1658.

derudinden ej skulle kunde were hinderlig, Saadan Eders Kong. Ma. Naadigste milde befordring och tilladelsze vill Gud allermectigste rigeligen belønne, och Jeg forbliffuer

E. Ko. Ma. Allerunderdanigste plictskyldige

Tro Tiener och Vndersaatte altid

Niels Jürgenssen Friis.

mppria.«

2. »*Herr Steen Bille anl. Niels Jørgensen at vere Præst til Omme oc Sue (!) Sogner.*

F. 3. Efftersom hæderlig oc vellærd Persohn Niels Jørgensen Friis for os underdanigst hafuer ladet andrage, at hand een Maanedes tiid effter de ordinarie sex Ugers forløb til Omme oc Sue Sogner udi Nøruangs Herridt udi Riiberhuus Stifft schal vere kaldet, af Aarsag at ingen sig for meenigheden i det tiider hafuer tørdt ladet høre, formedelst de Suensches Strenghe medfarth, tuangh oc stoere Contribution, underdanigst derfor begierendes, at hand til samme Kald maatte Collationeris; Da dersom det sig saaledis, som forskrefuet staar, dermed forholder, och ingen anden forhindring eller Difficultet derhos findes; Ere wii Naadigst tilfreds, att i hannem bemelte Kald maa conferere, och til Superintendenten effter ordinancen frembschiche. Dermed etc.

Hafniæ den 31. Martij 1658⁴³.«

Dog ogsaa i andre Stykker maatte man give Afkald paa et og andet af de sædvanlige Former; saaledes fremgaar af følgende Universitetsbeslutning, at Bisperne i Krigstiden havde maattet ordinere Studenter til Præstekald, uagtet de manglede de lovbefalede akademiske Testimonier (Act. Cons. 20. September 1660):

»Nogle af Superintendenterne, som hid til modet⁴⁴ ere ankomne, hafde gifved Magnifico Rectori tilkiende, at de i

⁴³ Af Jydske Tegn. Nr. 14, Fol. 126-27.

⁴⁴ D. e. den store Rigsdag, der aabnedes i Kjøbenhavn den 8. September 1660.

disse fremfarne Krigstider hafver maatted ordinere nogle Studentere til præstekald i deres stifter enddog de ey hafde testimonia Academica, huilcke de i den tid ey kunde erlange, oc dog maatte de vacerende kald uden ophold forsiunes. Men der imod hafde velbemelte Superintendenter taget samme Studenters forplict, at naar bedre tider blef, skulde de deres testimonia afhente, oc dennem fremvise, begierende, at Rector oc Professores dermed vilde være tilfreds. Blef bevilged, at naar saadanne deres testimonia Academica begierende vorder, da maa de dennem meddeles«.
